

ՄԱՍՄԱՅ ՄԸՀԵՐ

(Դիւցազնավեպ)

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

I

Օհանն ու Մըհեր յոգնած, պարտասած,
Տակաւին Սասուն նոր էին հասած,
Ու կը սպասէին որ խաղով - ծափով,
Ժողովուրդն ամբողջ մեծով - պըզտիկով,
Դար տանէր զիրենք յաղթական փառքով ...
Նայեցան հեռուն անհամբեր, երկար,
Դիմաւորութեան բայց եկող չըկար ...
Շարունակեցին համբանին տըխուր,
Օհանն առջեւէն, վիզը քիչ մը ծուռ:

Տեսան ժողովուրդն սուգի մէջ նորէն,
Մըսրայ նոր Մելիքն, միւսէն անօրէն,
Լըսելով որ ալ Սասունն է անտէր,
Մեծ Կոսպատինի թոռներն էր զըրկեր,
Որ եկեր նըստեր էին Լօռուայ դաշտ,
Լուր էին զըրկեր որ խարճը պատրաստ
Ըլլայ երբ հասնին - երեք-չորս օրէն -
Թէ չէ պիտի գան ամբողջ կոտորեն,
Կոտորեն պիտի թէ՛ մանուկ թէ՛ ծեր,
Ու գերի տանին կիներ, աղջիկներ:

Օհան երբ լըսեց գոյնն նետեց իսկոյն.
«Վա՛խ, քանդուեցաւ, ըսաւ 'Ջոջանց Տունն',
«Ո՞վ պիտի հասնի մեզի օգնութեան,
«Ձէ, եկեր - հասեր է 'Օրը Յասման'»:
— Ի՞նչ պատահեցաւ քեզի, հօրեղբայր,
Ըսաւ Մըհերն երբ Օհանը շրւար,
Կեցած Սասունի բախտն այսպէս կ'ողբար:
«Ըսէ՛, հօրեղբայր, ո՞վ է Կոսպատինն,
Որ եկեր - նըստեր՝ մէջ Լօռուայ դաշտին,
Լուր է զըրկեր մեզ՝ որ շուտով Սասուն
Պիտի գայ, քանդէ - այրէ մեր տեղ - տուն:
Դուն վերադարձիր անհոգ, անխըռով,
Ես Լօռի կ'երթամ, դէ՛հ, մընաս բարով:
Ինծի Լօռիի համբան լոկ ցուցուր,
Հօրեղբայր, որ ալ չըսպասեմ ես զուր.
Երթամ ցուցնեմ թէ անտէր չէ Սասուն,
Թէ Դաւիթները կուգան ու կ'երթան,
Սասունը պիտի մընայ անսասան.
Երէկ Դաւիթն էր պաշտպան այս երկրին,

Այսօր Մըհներն է. դեռ պիտի ծըլին
Հազար ու հազար Դաւիթ ու Մըհներ,
Որ Սասունն յաւէտ չըմընայ անտէր»:

— Մըհներ, դուն անփորձ մանուկ տակաւին,
Անգէտ աշխարհի գէշին ու յաւին,
Ի՞նչպէս պիտ' ելլես Մըսրայ զօրքին դէմ,
(Ճիւղադ մ'ամէն մէկն փախած դըժոխքէն),
Լոյսին մէջ անգամ կարծես մէկ-մէկ դեւ,
Աչքերնին կըրակ ու դէմքերնին սեւ.
Ճարպիկ, քաջ, խարդախ, խաբեքայ ու նենգ,
Ոչ Աստուած ունին, ոչ խիղճ, ոչ օրէնք:
Դուն անփորձ մանուկ մը, անօգնական,
Զուկի մ'պէս իյնաս պիտ' անոնց ուռկան:
Բայց պէտք է երթաս, չունինք ուրիշ ելք»:
Յետոյ Մըհները օրհնեց, համբուրեց,
Ըսաւ. «Սասունն աչքը քեզ' է յառած,
«Բարի ճանապարհ քեզ' եւ բարի դարձ.
«Ու հիմա լաւ ուշ ղիր իմ խըրատիս,
«Զըլլայ թըշնամու հետ սեղան նըստիս.
«Անուշ խօսքերով չըլլայ քեզ խաբեն,
«Զըլլայ թողուս դուն որ ոյժըդ չափեն.
«Եղիր միշտ պատրաստ, աչալուրջ, արթուն.
«Ոյժիդ հետ խելքըդ գործածէ միշտ դուն.
«Գիտցիր թ'առջեւըդ վիհեր կան պահուած:
«Բեզի պահապան Սասունի Աստուած,
«Խաչ-Պատարագին քեզի օգնական,
«Նեղութեանըդ մէջ չըլլայ մոռնաս զայն»:

— Հօրեղբայր, ինձմով անհոգ եղիր դուն,
Ու սիրտով հանգիստ վերադարձիր տուն».
Ըսաւ Մըհներն ու Գուռկիկը քըշեց...
Օհանը երկար դեռ հոն ըսպասեց,
Մըհները մինչեւ որ անհետացաւ,
Յետոյ գըլխիկոր ետ Սասուն դարձաւ:

II

Փայլակի մը պէս Գուռկիկ Զէլալին,
Մըհները հասցուց բարձրադիրք Լօռին.
Վարը դաշտին մէջ ճերմակ վըրաններ
Շարուած էին. ու Մըսրայ զինուորներ,
Շըրջանակ կազմած վըրաններուն բով,
Ծափ կը զարնէին երգով ու տափով,
Բոշայ աղջիկ մը կը պարէր մէջտեղ...
Մէկ կողմը կանաչ վըրան մը շըքեղ,
Շուրջն որուն չորս սեւ զինուորներ պահակ
Կեցած էին լուրջ, ձեռքերնին նիզակ:

Ձին բըշեց Մըհերը մըրրիկի պէս,
 Կանաչ վըրանին մօտ, գոռաց այսպէս.
 «Կոսպատ'նի ճևտեր, ելէք դուք իմ դէմ,
 «Ելէք որ շուտով ձեր հաշիւն մաքրեմ»:
 Չորս պահակները առջևը կեցան,
 Միւս զինուորներն ալ շուրջն հաւաքուեցան,
 Բոշայ աղջիկն ու պար ու երգ մոռցած,
 Մըհերին քովն են, ամէնքն ալ ապշած,
 Անմօրուք, անպեխ որ մանչն այդ յիմար,
 Համարձակած է այսպէս Մահուան գալ:
 «Դուրս ելէք» գոչեց Մըհերը կըրկին,
 «Դուրս ելէք տեսնեմ մա՞րդ էք դուք թէ կին»:
 Դադտնի մօտեցաւ մին պահակներէն,
 Ու վիրաւորեց Բուռկիկը ոտքէն.
 Նիզակին ծայրը ոտքին մէջ մընաց...
 Մըհերը որպէս կորիւն մը կատղած,
 Բըռնեց զայն նետեց խիճի մը նըման,
 Ու քովիններն ալ. դիակներն հասան
 երկիրը Մըսրայ. մարդիկ զարմացան,
 «Երկինքէն» ըսին, «դիակ կը տեղայ»:
 Միւս զինուորները երբոր այս տեսան,
 Յիր ու ցան եղած ձըգեցին, փախան:
 Մըհերը թողուց որ անոնք փախչին.
 «Լուր տարէք» կանչեց, «Մըսրայ Մելիքին,
 «Թ'ով գայ մեր երկիրն իբրեւ թըշնամի,
 «Մըհերը պիտի զայն պատին զամի.
 «Իսկ ով մօտենայ որպէս բարեկամ,
 «Պիտի բաց զըտնէ մեր սիրտն ու սեղան.
 «Հաշիւ ունինք լոկ ձեր ջոջերուն հետ,
 «Պիտ' մարենք անոնց արեւն առյաւէտ»:
 «Կոսպատ'նի թոռներ, ելէք իմ դիմաց»,
 Վերջին անգամ մ'ալ Մըհերը գոռաց,
 Փըչեց վըրանին՝ շունչովն իր ահեղ,
 Վըրանը թըռաւ... ու տեսաւ այնտեղ,
 Անկիւն մը շըւար, կարկամ, կըծկըւած,
 Երկու կին, վախէն իրար փաթթըւած:
 «Ձեր մարդէ՞րն ուր են» հարց տըւաւ Մըհերն,
 Պատասխանեցին, դողալով, կիներն,
 Թէ անոնք փախած՝ եւ իրենք են լոկ
 Մընացեր այնտեղ անտէր եւ անօր:
 Մըհերին սիրտը կասկածը մըտաւ,
 «Բացէք ձեր դէմքը» կիներուն ըսաւ,
 Եթէ տեսնեմ որ չէք խաբեր դուք զիս,
 Կը ձըգեմ դառնաք ձեր հողը հանգիստ.
 Մըհերը վերցուց քօղն անոնց դէմքէն,
 Ու ետ քաշուեցաւ յանկարծ զըզուանքէն.
 «Ձէ՞ք ամբնար դուք ձեր պեխ — մօրուքէն»
 Ըսաւ ու թըքեց անոնց դէմքերուն:
 Կապեց երկուքն ալ իրենց ձիերուն,
 Առջևը ձըգեց ու բերաւ Սասուն:

III

Օհան երբ լըսեց Մըհերն յաղթական
 Կը վերադառնայ, ելաւ այս անգամ
 Սասմայ ջոջերը ամէն հաւաքեց,
 Վարդապետ, դըպիր, սարկաւագ, երէց,
 Ժողովուրդն ամբողջ, թէ՛ պըզտիկ թէ՛ մեծ,
 Իրեն հետ առած դիմաւորութեան
 Գընաց Մըհերին, փառքով բերաւ զայն:
 Մըհեր գերիներն յանձնեց Օհանին
 Ի ըսաւ «հօրեղբայր, բու հրրամանին
 Կը սպասեմ հիմա, ըսէ ի՛նչ ընեմ,
 Ազա՞տ արծակեմ թէ չէ ըսպաննեմ»:
 Օհանը մընաց պահ մը շըւարած,
 Բայց մէկէն կարծես մեծ գիւտ մը ըրած.
 «Ձէ, Մըհեր, ասոնք պէտք է որ փինչեմ
 «Պատին, յաւիտեան հետքերնին ջընջենք,
 «Որ լըսողները սարսափին, սոսկան,
 «Ու չելլեն յանկարծ Սասմայ վըրայ գան»:
 Եւ փինչեց զանոնք Մըհերը պատին,
 Ու թողուց այնտեղ որ այդպէս սատկին:

«Հօրեղբայր, ըսէ, ուրիշներ ալ կա՞ն»,
 Հարցուց Մըհերը, ու Ձէնով Օհանն
 Պատասխանեց թէ երկու եղբայրներ
 Ալ ունին անոնք. աւելի կատղած,
 Աւելի հըսկայ, անգութ, անաստուած.
 Պաշտպան են անոնք քաղաքին Մըսրայ.
 Խօսքը բերանն էր երբ Մըհերն «Ահա
 Ես կ'երթամ» ըսաւ, Քուռկիկը բըշեց,
 Օհանը կանչեց «Տօ՛ Մըհեր, կեցիր,
 «Կեցիր քեզ օրհնեմ յետոյ հեռացիր».
 Երկար կանչեց բայց Մըհեր չըլըսեց:

(Շարունակելի)

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

